

Ρίτσα Μασούρα

Καλησπέρα σας

Χαίρομαι που βρίσκομαι ανάμεσα σας απόψε. Είμαι κι εγώ περιπλανώμενη Αρκάς και ομολογώ ότι κάθε φορά που προφέρω αυτή τη λέξη, αισθάνομαι ότι ψηλώνω κανα δυό πόντους.

Δεν θα σας πω πολλά, παρά μόνον όσα αρμόζουν στο ρόλο του συντονιστή της αποψινής βραδιάς. Στο κάτω κάτω οι ομιλητές είναι γύρω μου, είναι αρκετοί και νομίζω ότι ένα κομμάτι της βραδιάς τους ανήκει. Το δεύτερο, το μεγάλο, ανήκει στην οικοδέσποινα, την Αγία Φωτεινή, το τρίτο στους οικοδεσπότες, τον Φιλοτεχνικό Όμιλο Τρίπολης και στη Διεθνή Αρκαδική Εταιρεία, σε σας τους εκλεκτούς προσκεκλημένους και φυσικά στην Ελληνική Εθνική Επιτροπή της UNESCO, υπό την αιγίδα της οποίας τελεί η έκδοση του βιβλίου.

Όταν για πρώτη φορά αντίκρισα την εκκλησία της Αγίας Φωτεινής να κείται μοναχική φιγούρα στον ευρύτερο αρχαιολογικό χώρο της Μαντινείας ένοιωσα δέος. Κι όταν την περιεργάστηκα από κοντά, παρατηρώντας ένα ένα τα σημάδια –σχήματα που τη συνέδεαν με το παρελθόν – είναι γνωστό ότι για την κατασκευή του ναού δεν χρησιμοποιήθηκε τσιμέντο, αλλά παλιά φυσικά υλικά - σκέφτηκα ότι αυτό το δέος δεν έχει να κάνει τόσο με το θείο, τον απόμακρο θεό, το φοβιστικό ή δοξαστικό θρησκευτικό σύνδρομο, αλλά με την ευφύια και το θάρρος του εμπνευστή της ιδέας αυτής της εκκλησίας. Γιατί χρειάζεται νάσαι θαρραλέος άνθρωπος, όπως ο αρχιτέκτονας Παπαθεοδώρου για να διανθίσεις μια εκκλησία με απεικονίσματα της ελληνικής μυθολογίας και ιστορίας. Ο Ιππόλυτος, η Αριάδνη, ο Θησέας, ο Πίνδαρος, ήρωες μιας μυθικής εποχής, αλλά και πιο σύγχρονοι, όπως ο Παπαδιαμάντης πασχίζουν να συναντηθούν με τους αγίους της χριστιανοσύνης. Κι είναι εντυπωσιακή για μένα η δήλωση του Παπαθεοδώρου για τον Χριστό. « Προσπάθησα να τον κρατήσω κάτω στη γη , ανάμεσα μας κι έτσι ο θρόνος έμεινε μόνος με τους αγγέλους». Δεν είναι μαγευτικό να σκέπτεσαι ότι ο Χριστός μπορεί να ναι ανάμεσά μας, μακριά από θρόνους που οδηγούν σε εξουσιαστικούς συνειρμούς ;

Η Αγία Φωτεινή εγείρει ποικίλα συναισθήματα και σκέψεις. Είναι υπερβατική η ιδέα του αρχιτέκτονα. Όμως θα έλεγα ότι αν κάτι έχει συντελεστεί εδώ είναι η ανάδειξη της συνέχειας ανάμεσα στην αρχαία Ελλάδα και τη νεώτερη. Σαν να μην γκρέμισαν τ' αγάλματα ποτέ οι βάρβαροι, σαν να μη γκρέμισαν ποτέ τους αρχαίους ναούς. Ναι, νομίζω ότι η Αγία Φωτεινή είναι δεμένη μ' ένα αόρατο νήμα με το βαθύ παρελθόν της Μαντινείας, της Αρκαδίας, της Πελοποννήσου και φυσικά της Ελλάδας και της Χριστιανοσύνης... Αυτήν λοιπόν τιμάμε απόψε, σ' αυτήν ανήκει η εξαιρετική έκδοση του τόμου των εκδόσεων Μίλητος.

Σας ευχαριστώ.

Θα ζητήσω τώρα από τον καταξιωμένο ηθοποιό Τρύφωνα Καρατζά να διαβάσει ένα απόσπασμα από το κείμενο της Προϊσταμένης της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Αρκαδίας, αρχαιολόγου Άννας Βασιλικής Καραπαναγιώτου για την Αρχαία Μαντινεία. Παρακαλώ κύριε Καρατζά.....

Θα παρακαλέσω τώρα τον ομότιμο καθηγητή του Αρχιτεκτονικού Τμήματος της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κύριο Νικόλαο Μουτσόπουλο να καταθέσει τις δικές του σκέψεις για την Αγία Φωτεινή. Κύριε Μουτσόπουλε.

Ν.Κ. ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΦΩΤΕΙΝΗΣ ΣΤΗ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑ: Σημειώσεις ιστορικής τοπογραφίας

Ο μαντινειακός κάμπος αρχίζει από το γήλοφο της Σκοπής, όπου σώζονται ακόμα τα ερείπια αρχαίου πύργου φρουκτωρείου και διαφεντεύουν τις όποιες εχθρικές κινήσεις από τη μεσημβρία. Από εκεί μέχρι το λόφο της Καπνίστρας, όπου τις μέρες της γερμανικής εισβολής, είχαν καταφύγει για να σωθούν από τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς πολλές οικογένειες της Τριπόλεως που έτυχε να έχουν κτήματα στη Μηλιά. Στους πρόποδες της Καπνίστρας, στο λουκαϊτικό όριο βρίσκονταν και τα τσιφλίκια του πλούσιου Τούρκου, του Νουμάν Αγά που είχε επίσης εκτάσεις με αμπέλια και στη Μηλιά. Στο διάστημα ανάμεσα στους πρόποδες των δύο λόφων είχε κατασκευάσει ο Κολοκοτρώνης τη «Γράνα» (Γράνα, λέξη σλαβική, το σκάμμα, το σύνορο, το όριο) το «χαντάκι», λέξη αραβική, Ελ Χαντάκ, από όπου και η ονομασία του Χάνδακος (Ηρακλείου) της Κρήτης, όπου είχε τοποθετήσει ο Γέρος του Μοριά Κερκυραίου ακροβολιστές για να εμποδίσει την επιστροφή των βαρυφορτωμένων ζώων με το τουρκικό απόσπασμα που είχε βγει από την πολιορκημένη Τριπολιτσά για πλιάτσικο και συγκέντρωση τροφίμων. Αριστερά του Κάψια με τα σπήλαια και τις περίφημες καταβόθρες, όπου άλλοτε αποχετεύονταν τα νερά της κακουρέϊκης «λίμνας». Ακολουθεί το «Χοροστάσι» της Μαιράς.

Επίκεντρο της περιοχής η οχυρωμένη αρχαία Μαντινεία την οποία προστατεύει περιμετρικά ο Όφις ποταμός. Βορειοανατολικά αρχίζει ένα σκοτεινός δρόμος, ο οποίος δια του Αρτεμισίου όρους (της Αρμενιάς) καταλήγει στο Πικέρνι («του Πιγκέρνη», τίτλος βυζαντινού αξιωματούχου) και δια της «Πρίνου» φθάνει στη Νεσάνη (τα σημερινά Τσιπτανά), ίδρυμα πιθανότατα κατοίκων από το Μουχλί, μετά από την άλωσή του από τους Τούρκους, με αρχικό πυρήνα, στην κορυφή του γυμνού ασβεστολιθικού βραχόβουνου, του Γουλά, όπου σώζονται τείχη, αμυντικές κατασκευές και ερείπια σπιτιών που δεσπόζουν επάνω από το μοναστήρι της Παναγίας Γοργοεπηκόου.

Δυτικά της εύφορης πεδιάδας δεσπόζει το δασωμένο Μαίναλο με την ψηλότερη κορυφή του τον «Αϊντίνι», λέξη τουρκική σχετική με το Αϊδίνι και τον εφέ του, τον λαϊκό ήρωα των χρόνων της τουρκοκρατίας. Ανατολικά δεσπόζει το Αρτεμισιον με τον Κτενιά και νοτιότερα το Παρθένιον. Ανατολικά της αρχαίας Μαντινείας βρίσκεται το Αλήσιον όρος που την διαχωρίζει από το Αργόν Πεδίο.

Στο κέντρο της αρχαίας πόλεως, όπου σήμερα σκόρπια έλη, υπήρχε η αρχαία Αγορά όπου το θέατρο, το βουλευτήριο, ο ναός της Ήρας, ο ναός του Διός Σωτήρος, του Ίππιου Ποσειδώνα, του Αρκάδα, της Αλέας Αθηνάς, του Ασκληπιού, της Αφροδίτης, της Δήμητρας, του Διόνυσου, του Ερμή και πλείστοι τάφοι ηρώων, περίφημες κρήνες και πλήθος αγαλμάτων.

Εγώ όμως θα σταθώ σε ιδιαίτερο γεγονός: στη διδασκαλία της Ιερείας από τη Μαντινεία, της πυθαγόρειας Διοτίμας, τη μεταφυσική του Έρωτα, στο Σωκράτη, όπως μας έχει διασώσει το διάλογο, ο Πλάτων στο Συμπόσιο (201a-210c).

Και μετά, τα ρωμαϊκά χρόνια, τα εκάλυψε όλα η λήθη. Το όνομα της ιστορικής αρκαδικής πόλεως: Μαντινεία, αντικατέστησε ένα νέο: Παλαιόπολις που χαρακτήριζε πλέον έναν ερειπιώνα, όπως ήταν ο τόπος ήδη από την εποχή του Πausανία, ο οποίος την επισκέφθηκε και όπως συνήθιζε συνέλλεγε φιλόπονα τους θρύλους και όποιες λαογραφικές πληροφορίες για τα αρχαία δρώμενα.

Και μετά απόλυτη ερημιά.

Ακολούθησαν οι βαρβαρικές επιδρομές και εγκαταστάσεις. Όποιοι Μαντινείς διασώθηκαν, έφυγαν για να σωθούν σε ασφαλέστερα μέρη, εκεί στο Μεσηνιακό κάμπο, όπου ίδρυσαν καινούργια πατρίδα: τη Νέα Μαντινεία. Δεν πρέπει να λησμονούμε πως και η Κυπαρισία ονομαζόταν Αρκαδιά, γιατί υπήρχε καταφύγιο Αρκάδων εποίκων.

Τον ξεχασμένο κόσμο της ένδοξης Μαντινείας, έφεραν στο φως οι ανασκαφές του Γάλλου αρχαιολόγου Gustave Fougères. Ήταν η εποχή που οι Ευρωπαίοι κλασικοί αρχαιολόγοι αναζητούσαν στα σπλάχνα των ιστορικών οικισμών, των ένδοξων πόλεων, της αρχαιότητας, ερείπια κλασικών και ρωμαϊκών κτισμάτων, δείχνοντας όμως μειωμένη ευαισθησία, στις στρωματογραφικές τομές και στα ευρήματα του βυζαντινού μεσαίωνα. Έτσι χάθηκαν πολύτιμες πληροφορίες από την εποχή που συνήθως αποκαλούμε σκοτεινούς αιώνες, και από τη μεσοβυζαντινή χρονική περίοδο. Στα ερείπια της αρχαίας Μαντινείας και με τα αρχαία οικοδομικά υλικά χτίστηκαν οι παλαιο-χριστιανικές βασιλικές και ελάχιστα ερείπια κάποιων ισόγειων καλυβιών (κατούνες). Στα σκοτεινά χρόνια των σλαβικών επιδρομών και εγκαταστάσεων ξεφύτρωσε στην κορυφή του λόφου που δεσπόζει, στα ερείπια της αρχαίας Μαντινείας, ένα παράξενο πόλισμα: το Γκορτζούλι, για να χαθεί και αυτό παίρνοντας μαζί του κάθε πληροφορία για την άσημη ιστορία του.

Τα αρχαία αρκαδικά τοπωνύμια λησμονήθηκαν και αντικαταστάθηκαν με νέα σλαβικά, όπως Αράχοβα (Βουφάγιον), από το σλαβικό «orëchono» που σημαίνει καρυδότοπος, Βαλτεσινίκον, παραλλαγή από το Βαλτέτσι, από το «blato» που σημαίνει λασπότοπος ή αμβλής τόπος, Γαρδίτσα (Φιγάλεια) από το «Gard» (Gradište) που σημαίνει Μικρόκαστρο και πλήθος άλλων τοπωνυμίων, όπως Νεροβίτσα, Νίβιτσα που σημαίνει χωραφάκι, Ποδογορά (από το «Podgor» (βλ. και «Podgori») που σημαίνει «στις υπόγειες», στους πρόποδες, Σκλαβέϊκα, από το Σκλάβος: Σλάβος, Σκλίβα, από το «sliva» (σλίβα=σιλίβδα), Βερζοβά (Μαντινεία), Βλυζανά, «Blizanow» (και επώνυμο στη Ζάτουνα Μπλυτζανόπουλος), Γλανιτζιά (Κλείτωρ), από το «Klanac» που σημαίνει Στενωπός, Δολιανά, από το «Duljane» που σημαίνει κάτοικος κοιλάδας, Δραγαβελός (Κυνουρία), Ζάτουνα, στη Γορτυνία, από το «zaton» που σημαίνει όρμος, Ζιγοβίτσι (περιοχή Δημητσάνας) από το «žegonište» που σημαίνει τόπος με πηγές και άλλα όπως Καντρέβα, Κλιβόκα, Κλινίτσα, Κράβαρι (όρος), Λιμποβίτσι, Μαγούλιανα, Μάσκλινα, Νεμνίτσα, Πιάνα, (του) Ράδου, (του) Σέρβου, Στεμνίτσα, Στρούζα, Στρέζοβα, Τρεστενά, Χελμός και πλήθος άλλα.

Και από τη σλαβική πλημμυρίδα τι απέμεινε;

Κάποιες λέξεις, όπως «γκλάβα», το κεφάλι, «χλέμπα» (το ψωμί, η μπουκιά, στη φράση δωσ' του μια χλέμπα), «καστραβέτσι» το αγγούρι και σε κάποια παιδικά παιχνίδια όπως η λέξη «τούκα» (βγαίνω) που τα παιδιά την έχουν παραλλάξει σε «φτου και βγαίνω», στο παιχνίδι της «αμπάριζας» (που και αυτή η ονομασία είναι φραγγική, όπως έχει διασωθεί στο γαλλικό Χρονικό του Μορέως), ενώ το ορθό είναι «τούκα» που σημαίνει «εδώ», η θέση της εστίας του παιχνιδιού. Παρέμειναν μόνο τα τοπωνύμια σε τόπους δύσκολα προσπέλαστους άλλοτε. Οι Σλάβοι νομάδες, στο πλείστον ποιμένες έδιναν ονόματα στα βουνά (όπως Χελμός) και τα ποτάμια και ιδίως στους τόπους, ονόματα φυτών, δέντρων, γυμνών τόπων που ανοίχθηκαν με φωτιά, κατά τη σλαβική συνήθεια για να δημιουργηθούν χωραφάκια (Νίβιτσα) ή Πολιάνες (ξέφωτα, ξεχερσωμένοι τόποι). Ζώντας για αιώνες οι Σλάβοι σε τόπους με πληθυσμούς με πολύ ανώτερο πολιτιστικό επίπεδο και ιδίως με τις ενέργειες της Εκκλησίας για τον εκχριστιανισμό και τελικά τη «γραίκωση» τους, χάρι σε μεγάλες φυσιογνωμίες, όπως ο Όσιος Νίκων «ο Μετανοείτε», οι εμπορικές ανταλλαγές στα εβδομαδιαία παζάρια, η συνεχής επαφή με τον ελληνικό πληθυσμό και οι γάμοι μεταξύ Σλάβων και Ελλήνων, που δημιούργησαν με το χρόνο αμφίμεικτες κώμες και τελικά ξεελληνίστηκαν ολοκληρωτικά, ώστε την εποχή των Σταυροφοριών, οι Σλάβοι του δρόγγου των Σκορτών, πολέμησαν σκληρά τους εισβολείς μέχρις ότου οι Φράγγοι κατακτητές ξεελληνίστηκαν και αυτοί και το μοναδικό ιστορικό-ποιοτικό κείμενο της εποχής, που διηγείται τα της κατακτήσεως της Αχαΐας, γράφηκε σε ωραία ελληνική δημόδη γλώσσα, της βυζαντινής εποχής, από «γασμούλο». Το ίδιο συνέβη και με τους οθωμανούς Τούρκους κατακτητές, οι οποίοι, την εποχή της επαναστάσεως ήσαν όλοι ελληνόφωνοι. Αυτή ήταν ακριβώς η δύναμη του ελληνισμού.

Είναι ιδιαίτερα επίκαιρη η παρουσίαση της ωραίας εκδόσεως για το ναό της Αγίας Φωτεινής, έργο του αρχιτέκτονα Κώστα Παπαθεοδώρου, γιατί συμπίπτει με την μεγάλη αναδρομική έκθεση του αρχιτεκτονικού έργου του μεγάλου μας δασκάλου, του αείμνηστου Δημήτρη Πικιώνη, στο Μουσείο Μπενάκη (της Πειραιώς) δημιούργημα και αυτό ενός άλλου επίλεκτου πνευματικού ανθρώπου με γορτυνιακές ρίζες, από τα Λαγκκάδια, του προικισμένου διευθυντή του, Ιστορικού της Τέχνης Άγγελου Δεληβοριά.

Του Πικιώνη μαθητής πνευματικός υπήρξε και ο αρχιτέκτων της Αγίας Φωτεινής, στον ιστορικό χώρο της αρχαίας Μαντινείας. Και πιστεύω πως δεν είναι τούτο τυχαίο γεγονός: σε έναν τόπον όπου έλαβαν χώρα μουσικοί διαγωνισμοί με υψηλούς θεϊκούς κριτές, σε έναν χώρο όπου έζησε και edίδαξε η σοφή ιέρεια Διοτίμα, μέσα από τα σπλάχνα της μαντινειακής γης, παρά τον Όφι, να φυτρώσει ένα μνημείο που υλοποιεί τον ιερό γάμο μεταξύ της αρχαϊκής ναοδομίας με το βυζαντινό εκκλησιαστικό πάνθεον.

Η σύνθεση δεν ακολουθεί κανενός είδους καρτεσιανή λογική ή χρονική επαλληλία. Πρόκειται για την υλοποίηση ενός οράματος όχι με βάση γεωμετρικές συντεταγμένες, και σχέδια που συντάχθηκαν με τον ορθολογισμό της Δύσεως. Εδώ η Εσπερία απουσιάζει και μόνο τα «μήλα» δέον να αναζητηθούν εντοιχισμένα, ώσπερ ηχητικά αγγεία, κρυφίως, σε κάποιες τρουλλοκαμάρες. Αμυδρά διαισθάνεται ο προβληματισμένος προσκυνητής την ύπαρξη κρύφιου «σκαρίφου».

Η βάση του μνημείου αποτελείται από αρχαϊκές στοές όπου οι μονόλιθοι αράβδωτοι κίονες στέφονται με τα γνωστά και αγαπημένα αρχαϊκά δωρικά κιονόκρανα όμοια με των χωριάτικων

καρβελιών, των ζυμωμένων με αλεύρι από την κατάλευκη μαντινειακή μεϊντάνα, εμπνευσμένα, προφανώς, από κάποια αυθεντικά που σώζονται ακόμα στον γειτονικό αρκαδικό Ορχομενό (το σημερινό Καλπάκι).

Στην όρθωση του μνημείου γίνεται εμφανέστερη η βυζαντινή ρυθμολογική παρουσία με άφθονα κεραμοπλαστικά κοσμήματα εμπνευσμένα από τις καταστόλιστες εκκλησίες του Μυστρά, όπου τα βήσαλα, με την ρόδινη εγχόρηγη κεραμοκονία (κουρασάνι) έρχονται σε έντονη χρωματική αντίθεση ενίοτε με τα σπόλια αυθεντικών αρχαίων γεισωμάτων συναρμολογημένων με περισσή τρυφερότητα.

Και στην άρθρωση των κατεσπαρμένων ημιανεξάρτητων και ημιαυτοτελών «δόμων» (domus) εδράζεται δίκην δελφικού θησαυρού ναΐσκος με ανατολίζουσες αποκλίσεις των αετωμάτων όπου έντονα κυριαρχούν στην όψη ιδιόμορφα αιολίζοντα περόντα επίκρανα.

Στο εσωτερικό του ναού, στο υποτυπώδες τέμπλο κυριαρχούν δύο αρχαϊζόντες κίονες δίκην μανουαλίων, με μοναδική δεσποτική εικόνα, αφιερωμένη με ευλάβεια στο διδάσκαλο του Γένους, στον πατροκοσμά τον Αιτωλό. Στον διάκοσμο του εσωτερικού, στο στοχαστικό προσκυνητή, διαφαίνεται η θητεία του μαΐστορα κοντά στον άλλο μεγάλο πνευματικό γίγαντα της ρωμιουσύνης· το Γιάννη Τσαρούχη, πατριώτη κι' αυτού.

Η τοιχοποιΐα στο εσωτερικό, γυμνή, τα τόξα ανεπίχριστα. Το φάτνωμα του μονότοξου παραθύρου μαρμάρινο διάτρητο. Οι ελάχιστες αξιόλογες εσωτερικές τοιχογραφίες και ο επιδαπέδιος ψηφιδωτός διάκοσμος δια χειρός του πρωτο-μαΐστορος.

Στις εσωτερικές γωνίες του εσωτερικού κλίτους κίονες που στηρίζονται επί προβόλων, απόμακρη ανάμνηση, της Παρηγορήτισσας του δεσποτάτου της Ηπείρου.

Στο έργο αυτό, ο μαθητής υπηρέβη τον διδάσκαλο θέλοντας να δημιουργήσει μίαν εκκλησιά και παράλληλα ένα ναό ο οποίος να εκφράζει εξωτερικά, όντας δομημένος με θραύσματα μνήμης όλων των πνευματικών περιόδων του ελληνισμού· του καβαφικού εκείνου ελληνισμού που έχοντας βαθύτατες ρίζες στο πελασγικό υπέδαφος της Αρκαδίας μπόρεσε διαχρονικά να δομήσει μορφές ναοδομικές, μέσα σε δίσεχτα χρόνια, σε εποχές πενίας και στερήσεων του Γένους, σμικρύνοντας τις κλίμακες και χρησιμοποιώντας σπόλια υλικών του παρελθόντος και διάκοσμο μνήμης βυζαντινού μεγαλείου που υπερβαίνει τον πεπερασμένο χώρο, φθάνοντας σε διάσταση απροσδιόριστου χωροχρόνου, όπως βλέπουμε να συμβαίνει στα ταπεινά αλλά πολύτιμα εκκλησιαστικά δημιουργήματα της καστρογυρισμένης πρωτεύουσας του δεσποτάτου του Μυστρά ή του Γερακίου, αλλά ιδίως στα σκόρπια μικροσκοπικά αλλά μεγαλειώδη εκκλησάκια στο κακοτράχαλο δωρικό τοπίο της αποσκιαδεράς Μάνης.

Χωρίς την πνευματική αυτή προετοιμασία και τον ώριμο στοχασμό, είναι λογικό να αισθάνεται κάποιος λίγο απόμακρος και ενδεχομένως «ξένος» μπροστά στο φωτεινό μνημείο της Αγίας Φωτεινής.

Όταν όμως το πλησιάσει, κατάλληλα προετοιμασμένος για τις μεγάλες αξίες της ζωής και του θανάτου, τότε μπορεί να εδραιώσει μυστικό διάλογο με το συμβολικό χώρο, μπορεί ακόμα, κάποια γόνιμη στιγμή, να μεταστραφεί εντός του, ο ρυθμός του κόσμου.

Άλλωστε ουδέποτε πρέπει να λησμονούμε ότι «νους ορά και νους ακούει».

Επιστροφή και πάλι στην αφήγηση. Κείμενα γραμμένα σε άλλες εποχές ξαναζωντανεύουν απόψε ανάμεσα μας. Λέξεις, φράσεις και σκέψεις διατυπωμένες από τον μεγάλο μας Τσαρούχη φτάνουν ως ετούτη εδώ την αίθουσα με τη φωνή του αγαπητού μας Τρύφωνα Καρατζά.....

«Ένας Ναός επιδρά στον άνθρωπο όχι μόνον σαν χώρος λατρεία, αλλά και ως έργο τέχνης,» γράφει στο κείμενό του ο Αριστόξενος Σκιαδάς, για να συνεχίσει αφού φέρει παραδείγματα βυζαντινού και γοθικού ρυθμού, «Η εκκλησία της Αγίας Φωτεινής στη Μαντινεία είναι ένας τολμηρός αρχιτεκτονικός και διακοσμητικός συνδυασμός, που μαρτυρεί όμως πολλή περίσκεψη και γνώση όχι μόνο της τεχνικής και της τέχνης, αλλά και της εσωτερικής και πνευματικής ακτινοβολίας που πρέπει να εκπέμπει ο οίκος του Θεού. Εξωτερικά εντυπωσιάζει, εσωτερικά εκπλήσσει».

Ο Νίκος Γρηγοράκης είναι ένας από τους πρώτους ιστορικούς Τέχνης που ύμνησαν το δημιουργήμα και τον δημιουργό καταθέτει στην έκδοση: «Ο Πρωτομαίστωρ λοιπόν Παπαθεοδώρου, με γνώμονα την ελληνική φιλοσοφία, την επιθυμία του ανθρώπου το έργο ν' απευθύνεται στον Έρωτα της ζωής και για χάρη μιας πλήρους πνευματικής ηδονής, άρχισε να θεμελιώνει τον Ναό του σαν συνέχεια της ελληνικής παράδοσης από τη μία πλευρά και από την άλλη σαν εξισορρόπηση μέσα στον Αρκαδικό χώρο της Αρχαίας Μαντινείας».

Την θέση αυτή συμπληρώνει γλαφυρά ο Γιώργος Χριστοδουλόπουλος Ιδρυτής του Αρκαδικού Μουσείου Τέχνης και Ιστορίας λέγοντάς μας:

« Σαν τον πρωτοδείξ είναι αλήθεια πως χρειάζεσαι κάποιο χρόνο σημαντικό, για να συνειδητοποιήσεις ότι πρόκειται πράγματι για ένα Ναό και μάλιστα χριστιανικό. Αντιλαμβάνεσαι τότε πως πρόκειται για μια αρχιτεκτονική σύλληψη από την οποία απουσιάζει η υπερβατική πηγή της σημασίας, του νόμου και του κανόνα που δυναστεύουν τη γενικά παραδεκτή ναοδομία. Αυτή η απουσία από τη μια μεριά και η μαεστρία στην πλαστικότητα σχημάτων και υλικών από την άλλη, φαίνεται πως επιτυγχάνουν την μοναδική αυθυπαρξία νοήματος, που οφείλεται στην με κάθε τρόπο αμφισβήτηση των κατεστημένων σκέψεων και πρακτικών, τόσο σε αρχιτεκτονικό, όσο και σε δογματικό επίπεδο. Η καθολική ασυμμετρία, έκδηλη όπου κι αν στραφείς, οδηγεί κάπως μυστηριακά στην απαλλαγή του θείου από τα δογματικά του νοήματα, λες κι ο κόσμος της πίστης και ο τόπος της λατρείας δεν έχουν προκαθορισμένο και δοσμένο υπερφυσικό νόημα».

Ένα από τα ομορφότερα και πιο τρυφερά κείμενα του αφιερώματος στην Αγία Φωτεινή είναι το κείμενο του δημοσιογράφου και συγγραφέα Βασίλη Ραφαηλίδη που δεν ζει πια ανάμεσά μας.... Ας ακούσουμε και πάλι τον Τρύφωνα Καρατζά....

Θα δώσω το λόγο σ' έναν άνθρωπο του οποίου ο πατέρας πρώτα, ο Κώστας Καλτετζιώτης μαζί με μέλη του Μαντινειακού Συνδέσμου έκαναν τάμα ζωής την υλοποίηση μιας εκκλησίας στους ορίζοντες του Μαίναλου, του βουνού των Αρκάδων Θεών. Παρακαλώ κύριε Καλτετζιώτη.

Ν.Κ. ΚΑΛΤΕΖΙΩΤΗΣ: ΑΓΙΑ ΦΩΤΕΙΝΗ: Αναμνήσεις και ενθυμήσεις

Είναι γεγονός ότι οι εικόνες της παιδικής ηλικίας μένουν χαραγμένες στην μνήμη μας, ενώ παράλληλα οι συναισθηματικοί δεσμοί με πρόσωπα και γεγονότα σηματοδοτούν τη ζωή μας ανεξίτηλα και καθοριστικά. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί για μένα ο Ναός της Αγίας Φωτεινής στην Αρχαία Μαντινεία, που από την εποχή που κτιζότανε, έγινε αντικείμενο συζήτησης και κριτικής, εντυπωσιασμού και χλευασμού, θέσεων και αντιθέσεων.

Ο κάμπος της Αρχαίας Μαντινείας στην Αρκαδία, υπήρξε ανέκαθεν για μένα ο φυσικός χώρος που μεγάλωσα, έπαιξα και έπλασα με τη φαντασία μου τον κόσμο. Ανάμεσα στα αρχαία τείχη και το θέατρο έμαθα τους μύθους και την ιστορία της Αρκαδίας από τις διηγήσεις του πατέρα μου.

Ο Κωνσταντίνος Καλτεζιώτης, απόστρατος αξιωματικός και βουλευτής Αρκαδίας, είχε μια τεράστια αγάπη για τον τόπο του, ήταν οραματιστής και διέθετε χρόνο. Ο συνδυασμός αυτών των πραγμάτων με την δυνατότητα που διέθετε να υλοποιεί και να συντονίζει, τον οδήγησαν να ηγηθεί της πρωτοβουλίας για την σύσταση και λειτουργία του Μαντινειακού Συνδέσμου, ως το αντίπαλον δέος του Τεγεατικού Συνδέσμου. Με μια ομάδα έγκριτων Μαντινέων συγκροτεί τον Σύνδεσμο και θέτει προτεραιότητα του την ανάδειξη της Μαντινείας, με εκδηλώσεις και δραστηριότητες γύρω από την αξιοποίηση του Αρχαιολογικού Χώρου.

Διατηρώ ζωντανές στη μνήμη μου τις συζητήσεις με τους συνεργάτες του για τον σχεδιασμό του οράματός τους. Εικόνες ωραίων ανθρώπων που τώρα δεν ζούν, φλογερών Αρκάδων, περίφανων για την Μαντινειακή καταγωγή τους, να συζητούν, να σχεδιάζουν, να κινητοποιούν, να αγωνίζονται για την υλοποίηση του σχεδίου τους: τη δημιουργία ενός μεγάλου πάρκου, αναδεικνύοντας το ένδοξο παρελθόν του τόπου, προσφέροντας ψυχωφελή αναψυχή, πνευματική ανάταση, σωματική άσκηση και δυνατότητες προβολής των επιτευγμάτων της τοπικής κοινωνίας.

Από τα μεγάλα αυτά σχέδια πραγματοποιήθηκαν μόνο η ανέγερση του Ναού και του Τουριστικού Περιπτέρου στον Αρχαιολογικό χώρο, όπου πραγματοποιήθηκαν στα χρόνια που πέρασαν ωραίες πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις.

Η συμβολή του πατέρα μου στην ανάθεση του έργου της ανέγερσης του Ναού της Αγίας Φωτεινής υπήρξε καθοριστική και αποφασιστική. Στο πρόσωπο του νεαρού Κώστα Παπαθεοδώρου διέρινε ένα τίμιο και αληθινό άνθρωπο, στα λόγια του διέκρινε το φλογερό πάθος για την αυθεντικότητα και την μοναδικότητα ενός νέου αρχιτέκτονα και στη συνεργασία τους διαπίστωσε ότι δεν έκανε λάθος στην επιλογή.

Μέσα στα σαράντα χρόνια που πέρασαν από τότε, είχα την ευκαιρία να διαπιστώσω τα ίδια και εγώ, αφού το οικοδόμημα είχε ολοκληρωθεί, αφού είχε καταλαγιάσει η αρχική διαμάχη για το ύψος του, αφού ο χρόνος έδωσε την ευκαιρία να το γνωρίσουν καλύτερα.

«Ο περίεργος περιηγητής, με την είσοδό του στο Ναό γίνεται αυτόματα και δίχως να το επιδιώκει, προσκυνητής όχι μόνο του θείου, αλλά κυρίως της διαχρονικότητας του Ελληνικού Πολιτισμού ... Τότε αποκτά νόημα η πλουραλιστικότητα των αρχιτεκτονικών στοιχείων. Αυτό είναι εξ άλλου και το νόημα της Τέχνης», μου έγραψε από το Λονδίνο το 2001, ο Μουσειολόγος Άγγελος Δενδρινός, πριν γίνει ένας από τους βασικότερους συνεργάτες μου στην ίδρυση της Διεθνούς Αρκαδικής Εταιρείας.

«Η Αγία Φωτεινή μου δίνει την εντύπωση ενός ζώντος κτιρίου. Κινείται προσπαθώντας να περιστραφεί γύρω από τον άξονά της. Δεν υπάρχει ορθή γωνία στο κτίσμα. Αναπνέει τον

Αρκαδικό αέρα και τα ακροκέραμα πέρνουν την φορά του ανέμου που φυσά από την Ανατολή. Το χρώμα της αλλάζει ανάλογα με την ώρα και η διάθεση που σου δημιουργεί είναι αυτή της βαθειάς περισυλλογής», μου είπε ο Αλφόνσο Τορίπμιο, βραβευμένος Ισπανός Αρχιτέκτων και Πολεοδόμος χαρακτηρίζοντας τον Παπαθεοδώρου ως τον Έλληνα Γκαουντί κατά το Διεθνές Συμπόσιο του 2007, που διοργανώθηκε με την ευκαιρία της ίδρυσης της Διεθνούς Αρκαδικής Εταιρείας.

«Μα αυτή η εκκλησία είναι ένα γλυπτό!», θα αναφωνήσει ο διάσημος Γάλλος εκδότης συλλεκτικών εκδόσεων και συνεργάτης του Νταλί, Υβ Γκωγκέ προσκεκλημένος στο ιδρυτικό Συμπόσιο της Διεθνούς Δικτύου Αρκαδία το 2008, συμπληρώνοντας «Ανήκει σε όλο τον κόσμο. Πρέπει να προβληθεί!».

«Η Αγία Φωτεινή είναι ο χώρος που κάθε χριστιανός μπορεί να συνομιλήσει με τον Θεό», μου απεκάλυψε ο ίδιος ο Παπαθεοδώρου, συνεχίζοντας, «όπου όλα ενώνουν και τίποτα δεν χωρίζει το άνθρωπο από τον συνάνθρωπο, τον άνθρωπο από το Θείο, την ψυχή από τον δρόμο της να βρεί την αλήθεια και την προσευχή από τον σκοπό της, που είναι η λύτρωση».

Η έκδοση αυτή ας είναι φόρος τιμής στον πατέρα μου και τους άξιους συνεργάτες του, στον φίλο Κώστα Παπαθεοδώρου, στον Μαντινειακό Σύνδεσμο και στην Διεθνή Αρκαδική Εταιρεία, στην οποία την προσφέρω.

Για την υλοποίησή της ευχαριστώ από καρδιάς όλους όσους συνέβαλαν με κείμενα, μαρτυρίες και φωτογραφίες, τον Δημήτρη Σούντρη για τον συντονισμό, τον Πέτρο Σαραντάκη για την εκδοτική επιμέλεια, τις εκδόσεις Μίλητος για το άψογο αποτέλεσμα, την κα Μασούρα, τον καθηγητή κ. Μουστόπουλο και τον αγαπητό μας κ. Τρύφωνα Καρατζά για την συμμετοχή τους, τον Φιλοτεχνικό Όμιλο Τρίπολης για τη Συνεργασία του και όλους εσάς που μας δώσατε την τιμή και την χαρά της παρουσίας σας. Τέλος ευχαριστώ την οικογένειά μου που στήριξε αυτή την προσπάθεια. Σας ευχαριστώ.